

Oxelösund

ADOXA Naturvård

org.nr.590419-1037 F-skattsedel finns • Skogshall 640 24 Sköldinge
Telefon: 0157-506 05, 0708-804582, Pg 456 10 12-8
E-mail: adoxa.elmhag@one.se Janne Elmhag

Kärlväxtinventering i Femöre naturreservat 2011

Stätta i den södra hagmarken

Gutefår

Svinrot o blomkrabbspindel

Inledning

Efter att en väsentlig del av ön Femöre avsattes som kommunalt naturreservat år 2005 vidtog ett omfattande restaureringsarbete i två områden som tidigare varit betesmark och åkermark. Syftet var att skapa öppna förhållanden, återuppta betet och på det viset återskapa natursköna, kulturhistoriskt intressanta miljöer med stor betydelse för den biologiska mångfalden i området. Under förarbetet till reservatsbildningen konstaterades att området hyste betesgynnade arter i begränsat antal och med begränsad utbredning. Förekomsten av betesgynnade arter bedömdes dock som tillräcklig för att ett restaureringsförsök av de potentiellt artrika miljöerna skulle genomföras. Träd avverkades, buskar röjdes och två betesmarker stängslades in. Störst förändring genomgick den med gran planterade forna åkermarken som under restaureringsarbetet 2006 avverkades i sin helhet. I öppna marker med stor solinstrålning och ett hårt betestryck utvecklas en speciell och artrik flora och fauna. Förhoppningen med restaureringsarbetet och det återupptagna betet är att alltfler betesgynnade arter ska etablera sig i hagarna och även att dessa arter ska förekomma i tätare populationer. 2011 fick Adoxa Naturvård i uppdrag av Oxelösunds kommun att genomföra uppföljningsbara kärlväxtinventeringar som på sikt kan visa på florans utveckling i betesmarkerna och därmed ge ett mått på kvalitén av den skötsel som bedrivs.

Metodik

De uppföljningsbara inventeringarna utfördes med art/area-metoden som finns noggrant beskriven i Ekstam, Forshed, "äldre fodermarker" Naturvårdsverket förlag 1996. Med hjälp av en 1 m²-rutram som vänds i omgångar inventeras alla kärlväxter i sammantaget 4 m² gräsmark. Inventeringsytorna placeras i ett tänkt rutnät med 50 eller 100 meters avstånd mellan korspunkterna. Rutramen placeras med en diagonal i nord-sydriktning. Det södra hörnet markeras med ett järnrör som slås ner i marken. Platsen mäts in från utmärkande fasta föremål i omgivningen och koordinater anges. Metoden gör det möjligt att upprepa inventeringen i exakt samma yta vid ett senare tillfälle. Sammantaget genomfördes inventeringar i tio sådana ytor, fem i vardera beteshage.

Kärlväxtinventeringen (totalinventeringen) genomfördes under fyra dagar mellan den 26/5 och den 13/6 2011. Hävdgynnade arter anges enligt Ekstam, Forshed, "Om hävden upphör", Naturvårdsverket 1992. A- och B-arter som försvinner i en tidig eller i en mellanfas när hävden upphör har markerats med fet stil i artlistan. De markerade arterna har dessutom sina populations-tyngdpunkter i kvävefattiga marker eller i marker med måttlig kvävenivå. Växtfynd som av olika skäl inte har kunnat bestämmas till art (oftast beroende på att de är mycket små eller att två eller fler närstående arter svårligen kan åtskiljas i vegetativt tillstånd) har namngivits med släkt- eller familjenamn åtföljt av sp (sp = species, vilket innebär att arten återfinns inom släktet eller familjen). Namngivning enligt Mossberg, Stenberg, "Den nya nordiska floran" Wahlström och Widstrand, 2003

Beskrivning

De två inventerade hagmarkerna är belägna väl åtskilda, den ena på öns västra sida, öster om Alskärsvägen och den andra i söder, väster om Söderviksvägen. De kan översiktligt beskrivas på ett likartat sätt som svagt kuperade öppna till halvöppna betesmarker med höjder där berget går i dagen. Biotopvariationen är relativt stor vilket ger förutsättningar för en artrik flora. Trädskiktet domineras av mer eller mindre vidkroniga ekar med inslag av klibbal, asp, vårtbjörk, sälg och kring hållarna även tall. I den södra hagen förekommer dessutom gran. Buskskiktet är glest med förekomster av en, rönn, måbär, olvon, berberis, nyponrosor, slån och trubbhagtorn. De två sistnämnda växer endast i södra hagen. I fältskiktet kring höjderna breder gräsrika torrängs- och friskängssamhällen ut sig med kruståtel, fårsvingel, vårbrodd, rödsvingel, rödven smalgröe och lundgröe. Glest och fläckvis hyser friskängen även typiska fodermarksarter som jungfrulin, blåsuga, knölsmörlblomma, darrgräs och svinrot. Här och var är inslaget av kvävepåverkad mark påtaglig. Där frodas arter som stormåra, vitplister, hundloka, ängskavle, timotej och hundäxing. Kvävepåverkan är generellt stor även i de före detta åkermarker som de senaste decennierna varit planterad med gran. Det är i huvudsak ett resultat av att mycket organiskt material efter avverkningarna 2006 har brutits ner och ökat markens näringsnivåer. Tuvtåtel tillhör de dominerande arterna här och inslaget av brännässla är fläckvis stort. Hävdgynnade arter som liten blåklocka, gråfibbla och knippfryle vandrar långsamt in från de intilliggande, mer artrika, backarna. En älggräsdominerad fuktäng breder ut sig invid Alskärsvägen i norr. Plattstarr, tuvtåtel och vecketåg förekommer också rikligt. Hävdgynnade arter lyser med sin frånvaro här. Gåsört utgör dock ett trevligt undantag. Fuktängs- och våtmarksarter trivs även i den gamla åkermarkens långa diken. Vass, bredkaveldun, flaskstarr, blåsstarr, ältranunkel och dyveronika är några exempel

Resultat / diskussion

Nära 200 arter noterades under inventeringen och det måste betraktas som ett stort antal på de här hagmarkernas relativt begränsade areal. Orsaken till artmångfalden är i huvudsak förekomsten av många olika biotoper. Lövskogsarter, barrskogsarter liksom arter med sin populationstygndpunkt i riktigt torra marker, fuktiga till våta marker och allt däremellan finns representerade. Till det kommer kvarstående och eventuellt nytillkomna betesmarksarter, pionjärarter i bråkad jord på och vid den gamla åkermarken och trädgårdsflyktingar.

Av de 199 fynden utgörs ca 17 % eller 33 stycken av hävdgynnade arter vilket bekräftar hagarnas historia som betesmark. De flesta av dem har utsatts för hård konkurrens under de många åren utan hävd och förekommer nu i mycket litet antal. Darrgräs, jungfrulin och svinrot är tre exempel på sådana, hårt trängda arter, som genom den återupptagna betesdriften har goda chanser att överleva och till och med stärka sina positioner i hagmarkerna.

I de tio fasta provytorna noterades i genomsnitt 21,4 arter med en spridning från 13 stycken i den artfattigaste till 33 stycken i den artrikaste provytan. I de mest värdefulla ängs- och hagmarkerna i Södermanland underskrider

artantalet sällan 30 och når ofta över 40, någon gång även över 50 arter per provyta. Antalet hävdgynnade arter per provyta är 3,0 i genomsnitt (spridning 0 – 8). Det är ett lågt antal och speglar troligen väl de hävdgynnade arternas ojämna spridning och låga frekvens i hagmarken. Motsvarande värde för arter som missgynnas av bete (D-arter enligt "Om hävden upphör") plus träd och buskar är 3,4 per provyta. Ett värde som bör minska på sikt i en välhävdad betesmark.

Sannolikt har florans utveckling i hagmarkerna sedan restaureringen 2006 varit positiv. Det vill säga antalet hävdgynnade arter minskar inte längre, möjligen ökar de och möjligen minskar de hävdskyende arterna i antal men att påstå detta med säkerhet är inte möjligt utifrån vad vi vet idag. Säkert är dock att förutsättningarna för en ökad biologisk mångfald har förbättrats sedan 2006. Med stor sannolikhet kommer nya hävdgynnade arter att etablera sig i hagmarkerna och de befintliga öka i antal. Hävdskyende arter kommer att få svårare att konkurrera när de utsätts för bete och tramp. Florans utveckling är i och med årets inventering möjlig att, efter förslagsvis fem år, följa upp i exakt samma provytor, med samma metod och vid ungefär samma tidpunkt.

En positiv utveckling av områdets flora förutsätter dock ett hårdare betestryck än idag. Sannolikt behövs fler betande djur och dessa måste påbörja sitt (naturvårdsar) bete redan tidigt i maj i båda hagarna. De bör fortsätta betet under hela vegetationsperioden – åtminstone till slutet av september. Detta för att svårbetade arter som t ex tuvtåtel, knapptåg, veketåg, örnbräken och älggräs m fl ska hållas tillbaka och förhindras konkurrera ut mer önskvärda gräs och örter.

Bilagor:

1. Artlista (totalinventering)
2. De fasta provytornas artlistor
3. Översiktskarta
4. Karta med de fasta provytornas ungefärliga position.
5. Positionsangivelser och fotografier för provytorna.

Referenser:

Rydberg H, Wanntorp H-E, Sörmlands flora, Sörmlands Botaniska sällskapet i Stockholm 2001.

Mossberg B, Stenberg L, Den nya nordiska floran, Wahlström o Widstrand, 2003.

Krok, Almquist, svensk flora, Liber, 2007.

Ekstam, Forshed, Om hävden upphör, Naturvårdsverket, 1992.

Ekholm, Karlsson, Werner, Vilda och förvildade träd och buskar i Sverige – En fältflora. SBT-redaktionen, 1991.

Ekstam, Forshed, "äldre fodermarker" Naturvårdsverket förlag 1996

<http://artportalen.se/>

Sköldinge 2011-06-23
Adoxa Naturvård
Janne Elmhag
0708-804582